

Respekt č.24 ze 17.6. 1991

Francouzský ministr zahraničí Roland Dumas poskytl exkluzivní rozhovor Respektu [...]Prezident Francois Mitterrand přišel s projektem evropské konfederace. Existuje už ovšem Evropské společenství dvanácti (k nimž se chtějí brzy připojit další státy), je tu Rada Evropy, Západoevropská unie, helsinský proces a další evropské instituce. Co nového by evropská konfederace mohla přinést? Obrysy konfederace přesně vymezil v úvodním projevu prezident Havel. Také hovořil o institucích, které jste zmínil. Každá z nich odpovídá nějaké potřebě, ale existuje ještě spousta dalších potřeb, jimiž se žádná organizace nezabývá.

A právě evropská konfederace, jak s ní přišel prezident Mitterrand, by měla vyjít vstříc všem těm novým potřebám, které se objevily po nedávných převratných změnách na našem kontinentu. Je tu spousta nových problémů. Které nové problémy máte na mysli? Hned co se hospodářství týče: je myslím příliš brzy na to, aby východoevropské státy mohly vstoupit do Evropského hospodářského společenství (EHS).

Z jakých důvodů? Takový vstup by si spousta obyvatel střední Evropy přála. EHS klade vysoké požadavky: na druhé i na sebe. Vyžaduje určitou ekonomickou hladinu, zhruba stejnou životní úroveň pro všechny. Země střední a východní Evropy budou proto nutně potřebovat několik let, aby se mohly bez vážnějších otřesů plně připojit ke Společenství. Navíc jsou mezi nimi velké rozdíly v životní úrovni.

Nejmladšími členy EHS jsou Španělsko a Portugalsko. A přestože to byly země s hospodářskou strukturou blízkou západní Evropě, předběžná jednání, během nichž se muselo najít řešení pro stovky problémů, trvala sedm let. Potom přišlo dalších sedm let přechodného období, kdy obě země podnikaly nejružnější opatření a transformovaly se vnitřně tak, aby mohly vstoupit do Společenství, otevřít své hranice a neutrpět přitom příliš velký šok. Dnes nelze samozřejmě říct, kolik času budou Polsko, Maďarsko nebo Československo potřebovat k tomu, aby byly vnitřně uzpůsobené do Společenství vstoupit. Navíc se dnes EHS velmi intenzivně zabývá vlastními problémy, spíše, než by vyhlíželo další zájemce.

Ano, EHS má dnes před sebou dosti přesně vymezenou cestu: v r.1993 společný trh, potom hospodářské a měnové sjednocení, jednu centrální banku, bezpochyby i společnou zahraniční politiku. Než to bude všechno fungovat, uteče spousta času. A otevřít teď znovu dveře a přijmout další země, když se teprve pracuje na vnitřním uspořádání Společenství, by mohlo způsobit vážné těžkosti. Je myslím rozumné říci, že střední a východní Evropa rozhodně jednou do EHS vstoupí. Ale než k tomu dojde, budeme muset všichni společně vyřešit spoustu otázek.

Jaký by tedy byl smysl evropské konfederace? Při zachování naprosté svrchovanosti uskupit všechny tyto země do pružné konfederální struktury, kde by měl při probírání problémů každý stejná práva a stejný hlas. Proto spíš než abychom navrhovali nějakou institucionalizovanou organizaci, mluvíme hned o konkrétních otázkách, o nichž víme, že dnes stojí před celou Evropou. Životní prostředí, spoje, doprava apod.

Tohle všechno je třeba promýšlet v celoevropských dimenzích. Podíváme-li se na instituce, o nichž jste hovořil, totiž na evropskou dvanáctku, Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE, jež kromě Evropy zahrnuje i USA a Kanadu a zabývá se především bezpečností), Evropskou radu (jež je nejstarší evropskou institucí a kde se jedná převážně o lidských právech a o kultuře), zjistíme, že žádná z nich na otázky, o nichž jsem hovořil, odpověď nepřináší.

Když říkáte všechny země, máte na mysli, že by členy konfederace byly všechny evropské země? A co Spojené státy? Ano, myslím celou Evropu. A k vaší otázce: ve škole nás učili, že Evropa končí u Atlantiku. Přitom je ovšem třeba brát americkou a kanadskou realitu v úvahu. Jsou to naši spojenci, máme je už v Atlantické alianci a v KBSE. Mezi evropskou konfederací a těmito státy mohou být samozřejmě zvláštní vztahy, ale na druhou stranu těžko měnit zeměpisné údaje. Dnes tyto země jako součást čistě evropského systému nevidím.

Nic samozřejmě nebrání tomu, aby se s nimi časem nevyvinuly zvláštní kontakty kolem zcela konkrétních otázek, především životního prostředí. Nechceme je v žádném případě vylučovat, evropská konfederace by rozhodně nebyla nástrojem namířeným proti komukoliv. Měla by být prostě jakýmsi sdružením evropských států. Včetně Sovětského svazu. Někteří českoslovenští politikové se obávají, aby se jednání o této nové, dosud velmi nejasné instituci nestala pro země střední Evropy brzdou či překážkou při jejich přijetí do Evropského společenství. To si nemyslím, naopak: konfederace by tomuto vstupu měla napomoci. Mezi místními politiky také existuje pocit, že Francie příliš nepodporuje naše brzké připojení k západní Evropě. Nemyslím, že by tomu tak bylo.

Francie vždy říkala, že každá evropská země má přirozené právo být členem EHS. Tak to také stojí v Římské smlouvě. Jde jen o to, jak rychle mohou být konkrétní země jedna po druhé přijaty a kdy pro to bude nejvhodnější chvíle. Jak jsem už říkal, připojit se k EHS není jednoduchá záležitost. Nebylo by také dobré brát na všechny nové demokracie stejný metr. Příliš často se objevuje snaha pojímat všechno globálně. Ale každá z východoevropských zemí je v jiné situaci, každá bude potřebovat jinou průpravu. A nakonec: každá má svou vlastní cestu, řeší své problémy vlastním způsobem. Každou čeká trochu jiný vývoj, některá bude připravena dříve než jiná.

Jak vidíte, pane ministře, možnost zajištění bezpečnosti pro střední Evropu? Naše státy se dnes ocitly v bezpečnostním vakuu... Zcela souhlasím. Země střední a východní Evropy mají naprosto legitimní právo na bezpečnost. Kde ji hledat? Vstoupit do NATO? Každý ví, že to není řešením. Způsobilo by to další komplikace, tentokrát Sovětskému svazu. Nebo se zajistit dvoustrannými smlouvami, jak se to dělávalo kdysi? Víme, k jakým koncům to vedlo, ani tudy cesta nevede.

Třetí řešení: vyvážená evropská organizace, v níž by měl své křeslo každý svrchovaný stát. Pokusem o něco takového je KBSE. Stanovila si pravidla, obsažená v Pařížské chartě z loňského roku, buduje si instituce, jež by odpovídaly nejrůznějším potřebám: předjímání konfliktů, arbitráži apod. Záruku bezpečnosti pro východní Evropu vidím rozhodně v organizované kolektivní bezpečnosti. Říkal jste, že vstup do NATO nepřipadá vzhledem k Sovětskému svazu v úvahu. Myslíte, že by to SSSR nikdy nepřijal?

Byl by to pro ně problém. NATO je vojenským společenstvím, a i když brzy podstoupí výraznou proměnu, zůstane vojenskou aliancí. Kdyby do ní vstoupily všechny východoevropské země, znamenalo by to posun hranic vojenského souručenství až na sovětské hranice. A viděl jste, jaké obtíže přineslo sjednocení vašeho západního souseda a vstup sjednoceného Německa do NATO. Představte si, že by se něco takového podniklo se všemi bývalými členy sovětského bloku. Vznikly by stejné problémy, jen v daleko intenzivnější podobě. Rozhodně by to vyvolalo velmi silnou reakci v některých sovětských kruzích.

Reflex obklíčení nebo ohrožení by si dnes při uvolňování napětí a hledání nové rovnováhy nikdo nepřál. Vstup do NATO by jistě nebyl snadnou záležitostí. Střední Evropa se však vzhledem k rozpadu a zcela nejasné budoucnosti východního souseda cítí velmi ohrožena. Jistě znáte nejrůznější pesimistické prognózy vývoje v SSSR pro blízkou budoucnost. Nepopírám potřebu bezpečnosti pro východní Evropu. Říkám jen, že řešení leží v politické evropské organizaci, tj. v instituci zvané Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Nezapomínejme také, že NATO už našlo určitá řešení umožňující navázat s každou zemí východní Evropy zvláštní vztahy. Aliance tyto země rozhodně neopouští, neponechává je jako možnou kořist. Cesta k bezpečnosti vede jistě jednak přes kolektivní organizaci, jednak přes zvláštní vztahy s NATO. Zahrnout však za současného stavu věcí všechny vaše země do vojenské organizace by nebylo možné. NATO je vojenskou, ale také politickou institucí. Francie není členem vojenské struktury Aliance, pouze její struktury politické, a cítí se přitom bezpečná. Nebyla by to cesta pro střední Evropu? Měli bychom nad sebou ochranný deštník, zároveň by u nás nebyly umístěny jednotky NATO, Sovětský svaz by se tudíž nemusel cítit ohrožen. Francie se takto rozhodla zcela samostatně už před třiceti lety, a jak víte, hodlá v této pozici setrvávat. Ani takové řešení, jaké navrhuje, dnes nelze vyloučit. Spějeme rozhodně k posílení vztahů mezi NATO a východní Evropou. A uvidí se, kam až taková politika může jít.